

ENSIAPU KOILLISESTA

Hyvältä kollegaltani Cornelius Hasselblattilta kuului Virittäjän tämän vuoden toisessa numerossa »avunhuuto lounaasta». Valitettavasti en pysty tehokkaaseen avunantoon, mutta »e n s i a p u y r i t y k s i s t ä koillisesta» en voi millään kieltäytyä. Hasselblattin avunhuuto on mielestäni erittäin aiheellinen. Lisäksi kaikki on hänellä siinä sataprosenttisesti oikein. Sel-laista näkee harvoin! Toivottavasti hänen huutonsa edistää sitä, että vanhojen ideoiden kompilaatioiden sijasta uralilaisten kielten mahdollisesta substraatista pohjois-indoeurooppalaisissa kielissä alkaa ilmestyä varsinaisia t u t k i m u k s i a (joihin esimerkiksi minä en ei-indoeuropeistina millään pysty).

Hasselblatt vapauttaakin minut auliisti vastuusta Virittäjän vuoden 1997 ensimmäisessä numerossa luettelemieni muiden tutkijoiden väitteiden ja oletusten todenperäisyydestä. Todenperäisyyden kontrollointiin en ole todellakaan tähdännyt, vaan toivonut kuten Hasselblattkin mainitsee, että »vanhojen oletusten kompilaatio voi sinänsä olla jotakin uutta». (S. 233.)

»Samojen ajatusten julkaiseminen eri paikoissa ja eri kielillä ei muuta niiden sisältöä välttämättä todeksi», moittii Hasselblatt minua (s. 237). Myönnyn tähän ilman muuta uskoen silti, että se sen sijaan tekee niitä kylläkin tunnetuksi. Esittämäni U → IE- ja U→IE-ilmiöiden kokonaismäärä — 48 kappaletta — riittää toivottavasti l i s ä ä m ä ä n t u t k i j o i d e n m i e l e n k i i n t o a pohjoisindoeurooppalaisten kielten uralilaisen substraatin ongelmistoon. Sehän olikin kyseisen kirjoitukseni (ja sen »käännösten») perimmäinen tarkoitus. Tuossa yhteydessä jouduin käyttämään Hasselblattin paheksuvia julkaisemattomia käsikir-

joituksiakin — miten olisin voinut vaieta niissä löytyvistä ideoista?

Itse en ole halunnut korostaa kontaktiteorian uutuutta, kuten Hasselblatt kirjoitteluni mahdollisen epäselvyyden takia otaksuneen, vaan periaatetta, jonka mukaan ns. kielisukulaisuus on k i e l i k o n t a k t i e n j a t k e eikä päinvastoin. Mitä tulee toisaalta Wiikin ja minun ja toisaalta Thomasonin ja Kaufmanin väliseen näkemyseroon seka-kielistä puhuttaessa, niin kysymys on siitä, että me Wiikin kanssa ymmärrämme kielten sekoittumisen jokseenkin väljemmin kuin »raamattumme» kirjoittajat (emme näin ollen seuraa sitä ainakaan tältä osin aivan sokeasti). (S. 237.)

Hasselblatt väittää, ettei hän ymmärrä miksi kielitieteen pitäisi yhtäkkiä kiinnostua i h m i s g e n e t i k a s t a. Siihenkin lienen taas osasyllinen: ehkä olen selittänyt asiat kirjoituksissani epäselvästi ja/tai liian mutkikkaasti. Yritän seuraavassa esittää tilanteen selvemmin. Kysymys ei ole siitä, että ihmisgenetiikka selittäisi kielierot. Mutta nykygenetiikka osoittaa, että uralilaisten (ja erityisesti itämerensuomalaisten) kielten puhujat Euroopassa ovat tuman DNA:n ja mitokondrisen (s.o. äidinlinjan) DNA:n osalta kaikin puolin t a v a l l i s i a e u r o o p p a l a i s i a. Toisin sanoen nämä DNA-lajit eivät tarjoaa meille mitään näyttöä uralilaisten kielten puhujien usein väitetyistä muuttoliikkeistä, esimerkiksi itämerensuomalaisten saapumisesta nykyisille asuinsijoilleen idempää, alun perin mahdollisesti jopa Siperiasta.

Kysymys on siis siitä, että ihmisgenetiikka ikään kuin lakaisee meitä kiinnostavalta Euroopan k i e l i p e l i k e n t ä l t ä kieliin liittyvän geneettisten erojen erheel-lisen taakan. Jopa esimerkiksi saamelaiset

ovat paljastuneet eurooppalaisten yhteisestä geneettisestä päälinjasta polveutuviksi (heidän nykyiset poikkeavuutensa selittyvät isolaatiomutaatioiden kautta). On kylläkin totta, että vain isiltä pojille periytyvän Y-kromosomin tietyt ominaisuudet luonnehtivat Euroopassa lähinnä uralilaisten kielten puhujia. Samojen ominaisuuksien voimakas läsnäolo on nähtävissä Siperian puolella myös muutamilla ei-uralilaisilla kielillä puhuvilla pienillä kansoilla. Jälkimmäistä seikkaa ei silti voi tulkita Y-kromosomivirraksi Siperiasta Eurooppaan vaan päinvastoin, sillä kyseiset siperialaiset kansat ovat mitä ilmeisimmin entisiä uralilaisten samojedikielten puhujia. Kuitenkin on muistettava, että Y-kromosomin tutkimus on vasta alkuvaiheessa ja voi tuottaa milloin tahansa uusia mullistavia tuloksia. En siis yksinkertaisesti ymmärrä, miten mainitsemani ihmisgenetiikan nykysaavutukset voisivat jäädä kielihistorioitsioiden mielenkiinnon ulkopuolelle: onhan geeniperinnön

tutkimus oikeastaan »biologista arkeologiaa».

Toivon, että onnistuin reagoimaan Hasselblattin avunhuutoon lounaasta muutamien pikkuruisin ensiaputoimin koillisesta. Varsinaisen avun tuonee tutkimukseen lähtöleveys eikä se tietenkään riipu vain »kolmiosta Künnap–Pusztay–Wiik» (s. 232). Cornelius Hasselblattia haluaisin kiittää periaatteellisesta myötämielestä uusille ideoille, paneutumisesta kyseiseen ongelmavyhteen ja mitä hyödyllisimmistä terävistä huomioista. Toivottavasti pysyt jatkossakin mukana, Cornelius! ■

AGO KÜNNAP

Uurali keelte õppetool,

Tartu Ülikool,

EE-2400 Tartu,

Estonia

Sähköposti: *kunnap@ut.ee*

VÄHÄN KONTAKTITEORIASTANI

Tämä kirjoitukseni on pikku kannanotto siihen keskusteluun, jota viime aikoina on käyty »sukupuumallista» ja »kontaktiteoriasta». ¹ Olen imarrellu siitä huomiosta, jota käsikirjoitukseni ja artikkelini ovat saaneet. Olen myös tyytyväinen siihen, että olen saavuttanut päämääräni: esille tuomistani asioista on virinnyt keskustelu. Oikeastaan muuhun en ole pyrkinytkään. Sallittaneen, että tässä yhteydessä kerron nuoremmilleni hiukan aikaisemmistakin pyrkimyksistäni.

Olin 1950-luvun lopulla tuomassa Suomen kielitieteeseen foneemin käsitettä ja

yleisemmin sitä fonologiaa, jota silloin maailmalla harrastettiin. Nykylukijan saattaa olla vaikea uskoa, että niihin aikoihin foneemi oli Suomessa lähes tuntematon ja että sitä kohtaan tunnettiin voimakasta vastenmielisyyttä. Kysymyksessä oli »vasemistolaisuus» tai »amerikkalainen hapatus». Tämä siitä huolimatta, että jo 30-luvun alkuvuosina Valentin Kiparsky oli yrittänyt opettaa suomalaisille, mikä foneemi on. Nykyään jokainen suomalainen fenougristikin tuntee foneemin ja käyttää sitä tutkimuksissaan suvereenisti. Hänen hallusaan ovat myös muun muassa morfeemit,

¹ Kirjoitus tuli Virittäjän toimitukseen keväällä 1998.

